

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Τμήμα Μουσικών Σπουδών

ΛΟΓΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Εισαγωγή

Διδάσκων: Κυριάκος Καλαϊτζίδης

Μεγάλες λόγιες παραδόσεις της Ανατολής

- Περσική
- Αραβική
- Οθωμανική
- Ελληνική:

Αρχαία - Βυζαντινή - Μεταβυζαντινή

Οι ρίζες της ανιχνεύονται από την αρχαιότητα στον πλούσιο σε εθνότητες και πολιτισμούς αυτό χώρο, που υπήρξε ενοποιημένος πολιτικά και πολιτισμικά για πολλούς αιώνες και όπου κυριάρχησαν για δύο χιλιάδες χρόνια μετά την εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου μεγάλες αυτοκρατορίες όπως η Ρωμαϊκή με πρωτεύουσα τη Ρώμη και αργότερα την Κωνσταντινούπολη, η Οθωμανική, το χαλιφάτο των Ομεγιαδών με πρωτεύουσα τη Δαμασκό και αργότερα με τη κατάκτηση της Ισπανίας με κέντρα την Κόρδοβα, τη Σεβίλλη και τη Γρανάδα, των Αββασιδών με πρωτεύουσα την Βαγδάτη, των Φατιμιδών με πρωτεύουσα το Κάιρο και οι Περσικές δυναστείες των Σασσανιδών και των Σαφαβιδών.

19ος – 20ος αι.: δημιουργία εθνικών κρατών.

Κοινό θεωρητικό υπόβαθρο

(Διαστήματα, Τροπικότητα, Ρυθμικοί κύκλοι & σχήματα)

MAQAM, DASTGAH ή RADIF, MUGAM, ΗΧΟΣ.

Οργανολόγιο

Πανδουρίδα, Tanbur, Ταμπουράς.

Setar, Tar, Dotar, Cithare, Κιθάρα, Guitare.

Κανών, Kanun, Qanun, Κανονάκι.

Ρεπερτόριο

Διαπροσωπικές σχέσεις

Άγαλμα Ελληνιστικής περιόδου, 1 μ.Χ. αι. Hadda, Gandhara (Αφγανιστάν)

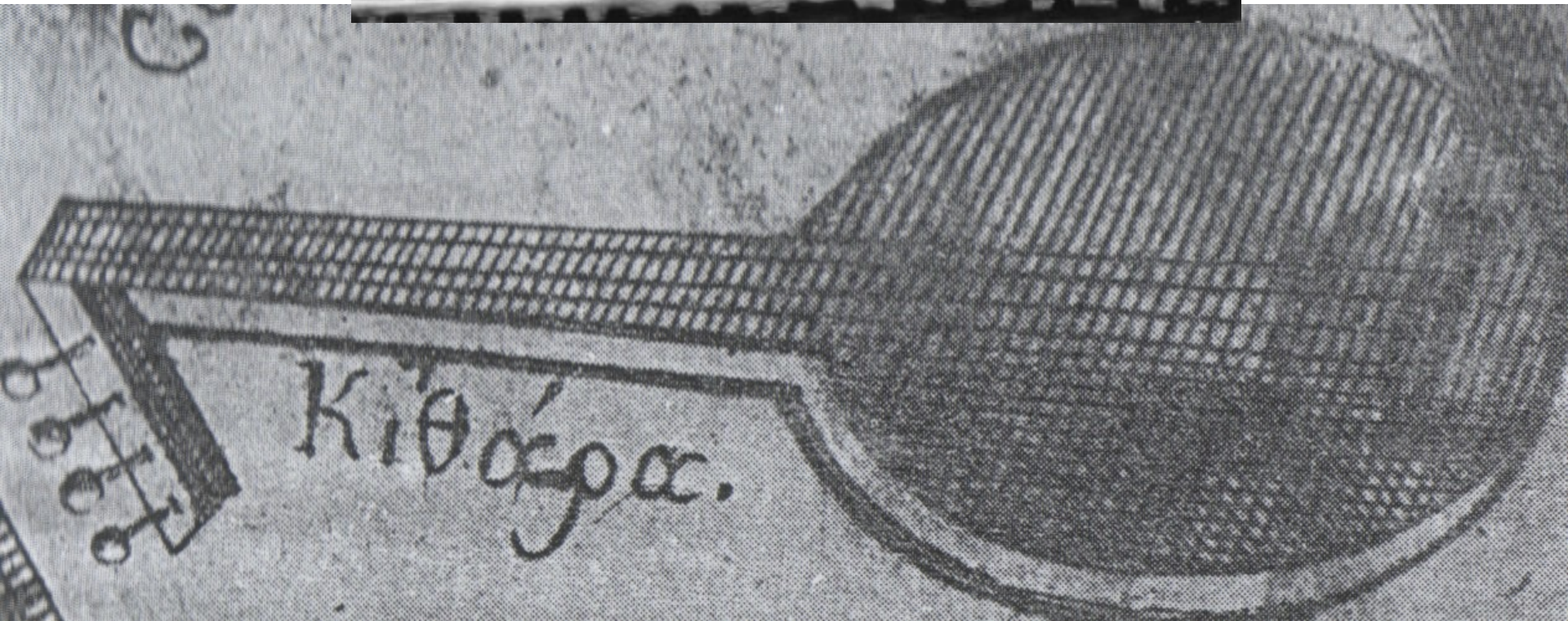

Arabic

Byzantine

Οθωμανική αυλή

Το **μεσαιωνικό λαούτο** εμφανίζεται με τέσσερα ή πέντε ζεύγη χορδών.

Αποτελεί ουσιαστικά εξέλιξη του ουτιού (βλ. αραβική κυριαρχία της Ν. Ισπανίας).

Μονοφωνική εκτέλεση κατά βάση. Χρήση πλήκτρου (πένα) ή αντίχειρα (ως πλήκτρου)

Πρώτες εικονο-
γραφικές πηγές στη
συλλογή των
Cantigas di Santa
Maria
(Ισπανία, 13ος αι.).

Han Xizai, 12os αι.

Pipa

4os – 5os αι.

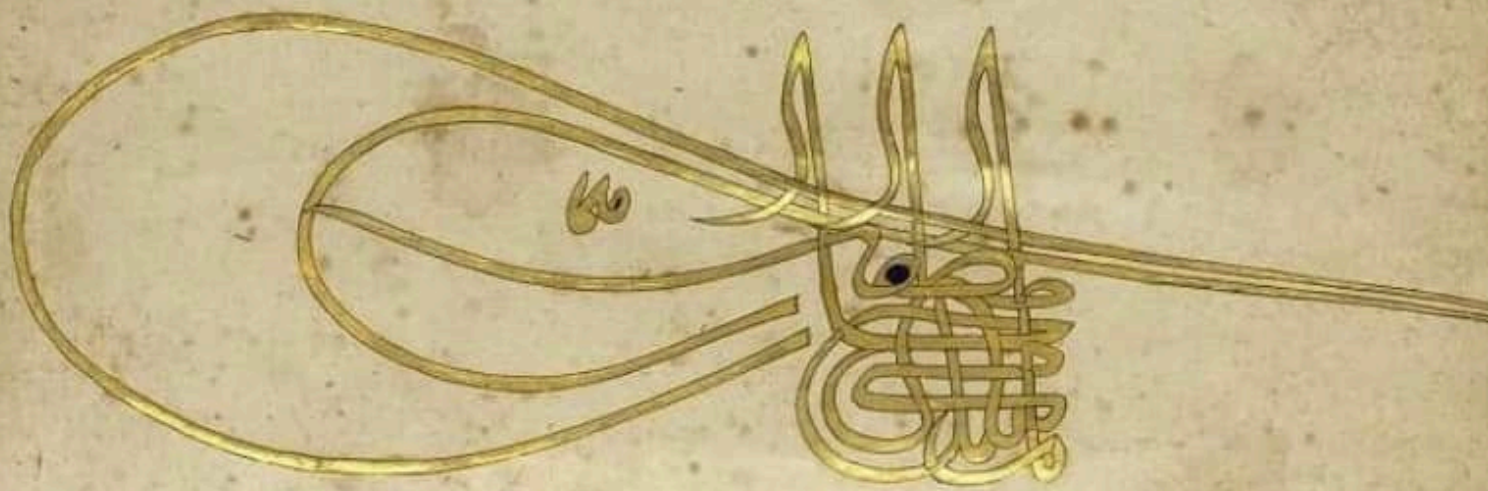
- Γενικά χαρακτηριστικά, ιστορικό - κοινωνικό πλαίσιο
- Θεωρητικό σύστημα
- Σημειογραφία (όπου και αν υπάρχει)
- Ρεπερτόριο - φόρμες
- Οργανολόγιο
- Προσωπικότητες

"Περιστατικό του Μωάμεθ του Πορθητή με Ρωμηούς Πρωτοψάλτες»

Στο Χρονόγραφον από κτίσεως κόσμου του Δωρόθεου Μονεμβασίας που εκδόθηκε στη Βενετία διαβάζουμε το παρακάτω περιστατικό που έλαβε χώρα παρουσία του σουλτάνου Μωάμεθ του Πορθητή και του Πατριάρχου Γενναδίου Σχολάριου.

Αφού περιγράφει τη φιλομάθεια του σουλτάνου που "κανένα πράγμα δεν άφηκε να μην το εξετάσει...", έμαθε δε ότι οι Ρωμαίοι γράφουν τας φωνάς των ψαλτών, και των τραγουδιστάδων, κι έκραξέ τους εις το παλάτι, και είχαν ένα Πέρση, εκλεκτόν, και ώρισε, και ετραγούδισεν. Ο δε κυρ Γεράσιμος και κυρ Γεώργιος οι ψάλται έγραφαν τα φωνάς του Πέρσου. Εσχεδίασαν ουν το τραγούδι του Πέρσου, και τότε ώρισε να τον ψάλλουν. Και έψαλαντο καλλιώτερα παρά τον Πέρσην. Έηρεσέ του πολλά και εθαύμασε την λεπτότητα των Ρωμαίων, και εφιλοδώρησε τους ψάλτας. Ο δε Πέρσης, ως είδε πως είναι τοιούτοι τεχνίται, επροσκύνησέ τους."

ΣΟΥΛΤΑΝ ΠΑΠΑΖΕΧΑΝ ΟΥΧΑΡΤΙ ΕΑΓΙΛΕΥΣ ΜΕ ΗΣΤΟΣ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡ ΑΠΡΟΦΕΡΩΝ ΤΩΝ ΥΠΗΘΩΝ ΑΓΙΩΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΦΙΛΟΤΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΑΙΡΩΤΑΤΩΝ ΚΥΡΤΕΡΗ ΜΟΝΑ ΟΥΚ ΕΙΣ

ειλημμοσας αιωντιος τον βνετιαν κερλιον ανδραν λαου εν τωον χειριω των ανδρων και η
ποι χειριω των μενιων προσκοια Μαιησι ημετα τιλημμοσας: κη ποταρον δι κιδι ο
σωφ φιλιω και ηστω λι επιση η ισλατι δε τω βασιλι ηστωι ελφει και τιτημηνου απο κρισταριον
κερο ανδρι ηστωι πω οπημ φιλιω και ηστω ε βασιλι ηστωι ισραξεν και κιδι οσων: ημι φερεν δι
και διον υπι αυτον ισρα ηστωι ηστω βασιλι ηστω και επιρο φορα ηστω κη: μελον σρι του
ηστω και εστω δε τιω πλοσω του χρον ναποναλασι ηστωι ηστωι κη και ηστωι ηστωι ηστωι
και το σκοματικον: τα γου και ελμμοσας ηστωι ηστωι ηστωι ηστωι ηστωι ηστωι ηστωι ηστωι ηστωι

Φερμάνι του
Σουλτάνου
Μπεγιαζίτ προς τον
Αρχιδούκα της
Βενετίας – 1503.

Handwritten musical notation in a medieval style, featuring a large decorated initial 'Α' in red and gold. The text is written in a cursive script, likely a form of Greek or Arabic script. The notation consists of several staves with notes and clefs, interspersed with lines of text. The text includes phrases such as 'Αχ γιαριμ, ετερουδρηττερι τινά τιλλιλιρ' and 'Αχ γιαριμ, ετερουδρηττερι τινά τιλλιλιρ'.

Τασνήφ πέρσικον

Αχ γιαριμ, ετερουδρηττερι τινά
τιλλιλιρ

'Abd Al-Qadir Al-Maraghi

(1360 - 1435),

ήχος α΄,

Λειμώνος 259, 184r.

[μικρή φράση ποιητικού κειμένου]
Τερενούμ (πέντε και μισή γραμμές)

[μικρή φράση ποιητικού κειμένου]
Τερενούμ (δεκαπέντε και μισή γραμμές)

[τρεις γραμμές ποιητικού κειμένου]
Τερενούμ (τρεις γραμμές)

[τρεις γραμμές ποιητικού κειμένου]
Μία γραμμή τερενούμ

[τρεις γραμμές με ποιητικό κείμενο και μικρές φράσεις
τερενούμ]

Per 1

Tasnif

'Abd Al-Qadir Al-Maraghi

Echos I*

Muhammes

Bou hou
5 ta si na ta ga na
9 gga na i te er hou
13 ta si na ta ga na
17 di bi li la am
21 hou ga ni
25 ta i la i la i
29 la ta na ta na ti ri
33 na ta na ti ri ti ri
37 na ta na ti ri ri

41 tla i la ti ri ti ri ta la
45 la la la la le Ge ge har tzi
49 me ha i pou nou ggou tou ntzi
53 a si gi ri me ni ggi
57 ta ra i la ti in ta ra i la ti in
61 ti li na ta ra la la le
65 la la la la la le rou
69 ti
73 a nter ve ge ge ge
77 ta la la la le

Χαίρεσθε, κάμποι, χαίρεσθε,
χαίρεσθε τὸν καλὸν μου·
περδίκια κακανίσετε
κι ἀποκοιμίσετέ τον.

Ντος τι γιαλλαλλι ντος τουμ
γαιλλαλλαλλε
ταραϊλινε ντος τουμ
γιαγιαλαλε ταλλαλλαλλε
ταρλα ταρλα τανατιρινε.

Δάφνη καὶ μερσίνη ἐσύ 'σαι
καὶ τὰ φύλλα σου μυρίζουν·
καὶ τὰ φύλλα σου μυρίζουν
καὶ χειμῶν' καὶ καλοκαίρι.

Ἔχω βοτάνιν τῆς φιλιᾶς
νὰ σπείρω ἄγὼ στὲς στράτες·
τὰ μονοπάτια τὰ περνᾶ
γοργὰ νὰ μὲ τῆ φέρουν.

Ντος τι γιαλλαλλι ντος τουμ
γαιλλαλλαλλε
ταραϊλινε ντος τουμ
γιαγιαλαλε ταλλαλλαλλε
ταρλα ταρλα τανατιρινε?

Τὰ πουλίτζα κοιλαδοῦνε
ἄγείρου δὲν τὸν ἀγαπᾶς·
κὰν παρασκῦψε καὶ πέμε,
νιότερε, καὶ τί γυρεύεις.

Νὰ συνηθίσῃ τὸ πουλὶ
νὰ μπῆ στὸ περιβόλι·
νὰ κακανίζῃ τὰς αὐγὰς
ὦ διὰ τὴν ποθητὴν μου.

Ντος τι γιαλλαλλι ντος τουμ
γαιλλαλλαλλε
ταραϊλινε ντος τουμ
γιαγιαλαλε ταλλαλλαλλε
ταρλα ταρλα τανατιρινε.

Τὸ φιλὶν τὸ μὲ ζητᾶς
ἀκόμη οὐκ ἤρτεν ὁ καιρός·
κι αὐτὸ δύνομαι ποσῶς
ν' ἀπομένω λυγερή.

Πρίγκιπος Δημητρίου Καντεμίρη,
***Ιστορία της προόδου και της
παρακμής της οθωμανικής
αυτοκρατορίας***

(D., Cantemir, *The History of the Growth
and Decay of the Ottoman Empire*,
Λονδίνο 1734, II, σσ. 38-39, υπ. η).

Η ελληνική μετάφραση προέρχεται από
το έργο του Αθ. Κομνηνού - Υψηλάντου,
*Εκκλησιαστικών και πολιτικών των
δώδεκα βιβλίων ήτοι τα μετά τη άλωσιν
1453-1789*, Γ. Αφθονίδης (εκδ.),
Κωνσταντινούπολη, 1870, σσ. 138-139:

DEMETRIVS S. ROSIACI
et MOLDAVIÆ
PETRI. M. RUSSORU
CANTEMIRI
IMPERII
PRINCEPS
Imperatoris

«Μια δε των ημερών, όντος εκεί του σουλτάνου έλαχε να περάση με το καΐκι Ρωμαίος τις των ευγενών, και ετραγώδει μπεστέν εις γλώσσαν περσικήν. Ακούσας της φωνής ο Εμιργκέν-ογλούς συγκαθήμενος τω βασιλεί, ήνοιξε το τζάμι διά να ακούσει καλήτερα. Ο Ρωμαίος ιδών αυτόν εσιώπησεν. Αλλ' ο Εμιργκέν-ογλούς κατελθών εις το περιγιάλι παρεκάλει αυτόν, ορκίζων επ' ονόματι του θεού και του Ιησού Χριστού, να σταθή και να τελειώσει τον μπεστέν, ού γενομένου φιλοφρόνως υπεδέχθη αυτόν ο Εμιργκέν-ογλούς θαυμάζων την εις την μουσικήν και εις τα περσικά προκοπήν του, και ηρώτησεν αυτόν τις αν είη. Ακούσας δε αυτόν είναι Ρωμαίον υποχείριον τω σουλτάν Μουράτ, χαρίσας αυτώ δώρον αξιόλογον απέπεμψεν. Είτα εισελθών προς τον σουλτάν Μουράτ είπεν: “Οι υποχείριοί Σου Ρωμαίοι ήσαν ποτε κύριοι της πόλεως, και αυτός οπού τώρα είδον με απέδειξεν ότι ήσαν άξιοι της βασιλείας. Οι ιστορικοί μας ομολογούσι τας αρετάς αυτών, αλλ' εγώ εις τόδε δεν είχον συνομιλήσει τινί αυτών οπού να με φανή άξιος δια την υπόληψιν και φήμην οπού είχον αποκτήσει εις του παρελθόντας χρόνους. Και αν όλοι ομοιάζουν με αυτόν οπού κατά συμβεβηκώς τώρα έλαχε να ιδώ, ανάγκη να ομολογήσω ότι ήσαν άξιοι να βασιλεύουν τούτων των επαρχιών. Κατά δε την μουσικήν υπερτερών εγώ πάντας τους ομογενείς μου, ήθελα νομίσει ευτυχή εμαυτόν αν εγινόμην μαθητής αυτού του Ρωμαίου”».